

IV.

A' KORSZERŰ EPOS.

A KISFALUDY-TÁRSASÁGNAK

1844-BEN KITETT SZÉPMŰTANI JUTALMÁRA KÉSZÜLT KOSZORÚS ÉRTEKEZÉS.

IRTA

BANGO PÉTER.

Nehéz pályán szép küzdeni.

Bajza.

Korszerűség a' költészetben.

Minden költői műven, legyen az regény, dráma, epos vagy egy parányi dal, ha szerzőjének valósággal hivatása volt annak szerencsés előállítására, mulhatlanul szembe kell tűnniök bármi kis részben is azon nép 's kor' szokásinak, nézetinek, gondolkodás- 's társalgásmódjának, anyagi 's szellemi fejlődése' fokozatának, mellyben a' költőt keble' sugallati teremtésre ragadák. Azon jellemvonások' öszvegét, mellyeket az uralkodó vallás, szolgaság, függetlenség' érze-

te, elégtelenség, egykori súlyos csapásokrai keserű visszaemlékezés, boldogítóbb jövő utáni sovárgás, divatozó szokások stb nyomnak bármelly elmeműre, nevezhetjük korszerűségnek.

Az irodalom' jelen álláspontján illy korszerűség jellemzi már az annyira szerencsés tollu Jósika, Walter-Scott, Cooper, Bulwer, Sue, Paul de Kock' stb regényeit, a' frank szinköltők' jelenkori drámáit; illy szellem lengi át Vörösmarty, Erdélyi, Czuczor, Garay' kedves lyráit. Melly művet szerző előbbi vagy későbbi korral jellemzett, vagy a' jelenkor' csiklandós mázával szegélyezni elfeledett, azt, nem hibázunk, ha előre már halva született gyermeknek nevezzük. Tagadhatlan ugyan, hogy e' jellemet legfőkép a' szokásit, az újabb kor rendszeren háttérbe szorítja; de azért, minthogy egészen el nem moshatja, írónak, ki ha halhatlanságra nem is, legalább a' jelenkor' tapsaira minden esetre számol, elmellőzni kárpótolhatlan veszteség. Mult kort azonban jelenkor' szellemével bemázolni, mint ezt írói pedantságból, vagy koruk' szelleme iránti elfogultságból Voltaire és Racine is cselekedték, vagy a' mult kort egészen elfeledve, az abból merített tárgyat úgy tüntetni elő, mint a' jelen' sajátját, mint korelleniség (*αναχρονισμὸν*) mind két tekintetben, a' legalaposabb készültségű, 's legkedvencebb írónak is korismereti gyöngeségül 's elengedhetetlen hibául rovatik föl. Éles tapintatu írót nem szükség arra figyelmeztetnünk, hogy, miután korszerűség' érdekében akár mult akár jelenkorból választott tárgyának öröklő magvát, a' tárgyeltető ideát teljes bi-

zonyosságban magáévá tette, azon részletességeit a' kor' szellemének, mellyek' hiányával az idea' kellő világossága különben sem szenved, hagyja el; azokat pedig, mellyek elevenen tükrözik vissza a' kor' sajátságait, 's így az idea' művészi előadására általán fogva nélkülözhetlenek, a' széptan' szabályai szerint a' mult koréit a' jelenéivel illő harmoniába hozva, a' jelenének pedig még tágabb kört engedve, forraszsza egygyé művével. Avatlanokat ezen eszmének terjedelmesebb fejtegetése se fogna útba igazíthatni.

Korszerűség az eposban.

Nem kell mondanunk, hogy a' korszerűséget illetőleg legtéresebb mező nyilvánul irónak a' regényben, már keskenyebb a' drámában, még keskenyebb az eposban. Itt ugyanis nem annyira hosszas leírásokból, vagy tán a' személyek' szájába adott beszédek-
ből, mi mindegyik írói érettlenséget árul el, mint már magából az epos' szövegéből, az azt körülhálózó epizódokból, személyek' individualis jellemeiből, helyzetéből, körülményeiből kell a' korszerűség' bélyegeinek csilhatlanul előtűnniök. E' jellemvonások teszik az eposbani korszerűséget. Hogy nemzetiesség és korszerűség egymással szoros testvéri viszonyban állanak, azt megint csak említenünk kell. Melly eposban a' korszerűség nem az említett jellemvonások' öszve-
géből áll elő, azt szigoruan eposnak sem nevezhetni. Az nem egyéb, mint valamelly historiának szóczifrával halmazott versekbeni előadása, a' mi hogy az e-

pos névre egy józan ítéletű műbíró előtt is számot jogszerűleg nem tarthat, azt minden, ki legkevesbé van is elbocsátva a' szépirodalom' alapos ismeretében, mi legalább úgy gondoljuk, velünk együtt elismeri. Így eposnak csak csufoltatnak Ennius' Annalisai, Lucanus' Pharsaliája, Silius Italicus' Punicája, Papinius Stadius' Thebaisa stb. Ezeket ugyan Budai Ezsaiás (Római Epicus Poéták 315. l.) megkülönböztetőleg historico-epicum poemáknak nevezi; de ezen felosztás nem helyes, mert a' legclassicaibb Ilias, Odyssea, Aeneis, így az újabb kor' eposai is pusztán eposi szerkezet 's költői kellékek nélkül gondoltatván, historicum poemák, alapjuknak okvetlenül histórián kellvén nyugodniok; de azért, hogy epos legyenek, a' historia magában arra nem elég. Így a' hol csak historia adatik elő eposi nyelven, ott hiába keresünk historico-epicum poemát; ott mindenha csak historicum poemát találunk. Más tehát az epicum, több szóval historico-epicum, más a' pusztán historicum poema. Historiát apró részletességekkel eposi nyelv soha sem emel eposi rangra, azonban historiai alap nélkül epos meg nem állhat. Mik legyenek főbb kellékei az eposbani korszerűségnek, főnebb röviden elmondottuk; itt csak azt jegyezzük még meg, hogy az említett jellemvonásokat mind együtt ugyanazon eposban senki ne keresse, azokat a' legterjedelmesebb regényben sem fogja mindenkor föltalálhatni. Azoknak illemes alkalmazása, az egész műven mintegy keresztülsugárzása sokat függ a' tárgy' millyenségétől, terjedelmétől, író izlésétől, philosophiájától. Egyik eposon inkább val-

lások, másikon lovagi szelleme ömlik el a' kornak, mellyből a' tárgy választatott.

Mi az epos?

Az előre bocsátott czikkek után önkényt ezen kérdés ötlik elménkbe: mi hát igazán az epos; és ha többféle is lehet, hányféle az?

Erre Petronius után így felelhetünk: „Epos est poema, in quo per ambages, deorumque ministeria, et fabulosum sententiarum tormentum, praecipitandus est liber spiritus, ut potius furentis animi vaticinatio adpareat, quam religiosae orationis sub testibus fides.“ Blair Hugo szerint az epost mi így értelmezzük: az epos olly költői mű, melly egy szabad akarral biró, de mindig a' végesség' határi közt álló, 's a' természeti szükség, vagy a' mások' életfenyegető szabadsága ellen törekedő hősnek tetteit, az ellenkező hatalommali küzdését, érzékikép tökéletesen adja elő. E' két értelmezés közt csak a' „per deorum ministeria“ tesz különbséget, melly azonban hogy elmaradhat, alább meg fogjuk mutatni, 's itt csak azt jegyezzük még meg, hogy az epos Homer után kétféle lehet: komoly és víg. A' kettő közti jellemkülönbség ez: a' víg eposban elmulhatlanúl megkivántatik, hogy a' sorssal 's egyéb akadályokkal küzdő hős a' viadal' kifejlődésével 's elhatározásával szerencsés legyen, 's az egész epost átderengő kedves érzelem a' kedvetlent felülmulja; a' komoly eposban ellenben eleshetik a' hős a' sors' hatalma alatt, csak ne gyáva-

ságnak vagy egészen emberi gyarlóságnak tulajdonítassék az, hogy nagysága mellett is megdőlnie kellett 's bukása inkább férfias lelkülete fölötti csodálkozást, mint sajnálatot gerjeszsen.

Az epos' eredete.

Az epos' rövid értelmezése után lássuk annak származását.

Meddig a' történetek' nyomán fölmehetünk, úgy találjuk, hogy a' legelső hellen költőnek Homerosnak jutott a' szerencse Krisztus előtt mintegy ezer évvel magát 's nemzetét olly eposszal halhatlanítani, melyet annyi évszázadokon keresztül nem hogy túlhaladni, de csak megközelíteni sem bírtak annyi különféle nemzetek' lángelméjü 's gazdag ismeretü költői. Kik ő utána epos-írásra határvák magukat, mint tökélyes példányt őt utánozták, 's ez egyik oka, hogy egyedül eredetinek 's a' legtökélyesebbnek mind eddig az ő Iliása maradt meg. Nincs helyén itt az említett művet bonczolgatnunk 's szerkezeti 's előadási szépségeit hosszasan elősorolnunk, ebben minket már száz meg száz műértőbbek megelőztek. Csak néhány szót annak születéséről.

Herodotos szerint a' troiai háború után 168 körül élt K.-Ázsiában Ioniában egy Melesigenes nevű szegény ember, ki eleinte aprós alkalmi versek', rigmusok' mondogatásából, későbbben a' troiai háboru' bajnokairól, 's

azok közé vegyített önnön jóltevőiről *) készített verseszetekből, utóbb ezeknek tanításából tengette sanyarú életét. Neki nem volt tanítója, kitől oktatást vehetett volna a' szép, a' fenséges, a' nagyszerű stb eszméjéről, ki hogy annál könnyebben boldogúljon, figyelmeztette volna tévedéseire, ki tárgyakat mutatott volna ki neki, mellyekről énekeljen. Őt költővé igazán maga a' természet szülte, verselésre a' népnek, melly közt élt, tetszése oktatta, 's olly fenségesen mint irt, irni sanyaru sorsa kényszerítette.

Fiatalabb éveiben, míg szeme' világát el nem veszté, igen sokat utazott, 's nem írott történeti kútfőkből, de a' mondakedvelő nép' ajkairól tanúlva el a' troiai háború' részletesebb eseményeit, azokat a' nép által bálványozott babona' varázs öltönyében, mellyet megfoghatlanság borít a' történetekre, egymás után versekbe foglalta; bámulta a' nép a' kellemesen ömlő beszédet, abban az istenek' csodás hatalmát, melly egyik vagy másik hőst segítette; meg volt győződve a' felől, hogy annak valóban úgy kellett történnie, mert

*) Illyenek: Mentor, kinek képében annyiszor lappangtatja Odysseájában Athenet; Phemios ugyancsak az Odysseában

„Phemios a' legügyesb dalnok már tartja kezében
A' gyönyörű lantot, mellyet hérold ada néki....
Pöngeti ezt,“ stb.

Továbbá Mentés, 'Tychios, Erechtheos, Menetheüs, Aiax az Iliásban

„Kétszer hat gályát vezetett salamínai Aiax
És velek a' parthoz jutván, közel ott, hol Ahene'
Harczosi fénylettek rézzel csillogva, kötött ki.“

buzgón imádta mesés isteneit; 's mert a' történetet minden ajkon ugyan így hallotta zengeni. A' vak Melesigenes vagy Homeros csakhamar elhíresedett isteni énekeiről: 's merre sorsa vetette, mindenütt pártfogókra talált. Ezen részvét ösztönözte őt minél több hős', minél több isten' megéneklésére, 's így származott nem egy előre kigondolt eszmetörzsökből, hanem rhapsodiánként az Ilias és Odyssea. Ezeknek énekei egyenként mind külön külön irattak, 's külön tárgyakat tartalmaztak, de mind a' troiai háborúból választottakat, mint ezt czimeik mutatják, pl. Agamemnon' vitézsége, Dolon' halála stb nem irányoztatván kizárólag sem elejéhez, sem végéhez a' közöttük későbbben Lycurgus és Pisistratus által föllállított epicum systemának. A' mondottak után könnyű kimagyarázni a' kétszer 24 éneken átvonuló képes előadást, természetes egyszerűséget, számtalan hasonlításokat, személyesítéseket, nem pnszta szavakban, hanem ideákban mesterkéletlen fönséget, az epos' meséjének kezdetét és végét, 's mellynek kifejtésére következő czikkünket szántuk: az *istenek'* közbejövetelet.

Homeros' istenei.

Hogy Homeros ép' úgy nem tudta azt, hogy költeményeiben az istenek' közbejövetele azokat nagyszerűekké teszi, mint azt, hogy azon egy hangu versek, mellyeket sokszor darabka kenyérért írt, nevét halhatlanítani fogják, a' közelebb mondottak után könnyű elgondolni. Mi indíthatta tehát mégis arra, hogy

hősei közé isteneket elegyítsen? Természetesen nem valami fényes jutalom vagy örök hír utáni vágy, mert ő a' természetnek igénytelen gyermeke volt; nem több költők fölött kitünni iparkodás, mert ő a' legelső és egyedüli költő, ki magán kívül mást sem előtte, sem utána nem ismert; nem alacsony hizelgés gazdag maecenasoknak, mint ezt a' régi latin, 's mai majd minden nemzetbeli írók tették és teszik; ő nem kívánt fényleni, nem kívánt ismertetni: hanem egyedül a' népnek és kornak, mellyben élt, szelleme és kívánatai. Megtanítá őt sorsa jókor arra, hogy hallgatóit azzal kötelezi le legjobban, ha előttök olly dolgokat mond, mellyeket hallottak ugyan már néha őseik' csendes tűzhelye körül, 's hittek is, de felőlök még tisztában nem voltak; ha a' nekik megfoghatlanokat hitelesen megfoghatókká teszi, ha minden virágban, minden élő fűszálban egy csodás istent állít elébök. Ezért van az, hogy, ha valamelly hőse megszorúl, istent vagy istennőt küld segítségére; hogy a' hősök' érdekében még az isteneket is harczba elegyíti egymással és a' hősökkel, úgy mindazáltal, hogy valamint a' hősöket, úgy az isteneket is azon ranggal, hatalommal jellemzi mindenkor, mellyet azoknak babonás nemzete tulajdonított. 'S ép' ebből hozza ki Jean Paul, hogy Homerosnak két világa van: egyik az emberek', másik az istenek' világa; hogy hősei, kiket nem szavakkal, de öröklő tettekkel jellemez, kiket, mint megannyi eleven képeket állít élénk, nem halnak meg, azokat csak a' halál' lelketlen hidege veszi körül. Homerosnál tehát az istenek nem machinák, mint Virgil 's e-

gyebeknél; azok megannyi hősei, nélkülözhetlen személyei az eposnak, kiket abból kiszakasztani 's kiknek helyökbe másokat tenni nem lehet úgy, hogy az epos' egész mivolta azon eredeti tökélyben maradjon meg. Istenek nélkül nincs abban semmi korszerűség, semmi nemzetiesség, természetes szerkezet, semmi fenség, semmi nagyszerűség, szóval az egész epos egy pygmalioni élettelen márványszobor.

Használhatók-e a' gépek a' korszerű eposban?

Mielőtt a' korszerű epos' millyenségének előadásába bocsátkoznánk, alkalmat veszünk itt a' pályafeladat' egyik nevezetes pontjára, melly a' gépek' használhatósága' kérdését tartalmazza, megfelelni.

Ha költő, ki természeti tehetségén kívül elég létszültséggel 's ügyességgel bír valamely hős' tetteinek eposi nyelven előadására, költeményének tárgyát oly korból választotta, mellyben még a' nép a' polytheismus, a' babona' járma alatt nyög, vagy történetírók után úgy találja, hogy az valamely rendkívüli lény vagy lények' láthatólagos segedelmével, közbenjárásával élt: szükség, hogy költeményeiben a' nép' bálványozott szellemei illő határok közt szerepeljenek. Nem azért pedig, hogy ez által költeményét nagyszerűsítse, mit a' szellemek' eltalált közbejövetelének mulhatatlannúl okoznia kell, hanem hogy ez által jellemezze a' kort és népet, mellyet megénekel; adja elő, a' mennyiben ez kivihető, a' sötét század' hiedelmeit, szokásait, a' nemzet' viszonyait, 's ezeknek a' nemzetre, fő-

leg a' kiemelendő hősrei befolyását. Ha homerosi eredetiséggel eltalálta meséjében a' természet fölötti lényeknek a' halandókkal harmoniáját: úgy még a' jelenkor' fölvilágosult napjaiban sem fogjuk méltánytalanság' vétke nélkül kinevethetni a' költőt gépeiért, mert azok az említett esetekben mindenha szükségsek. Ha már az a' feladat, hogy mutassunk föl kort és nemzetet, mellyből illyszerű tárgyat fogna a' költő meríthetni, 's a' mellyről mesés hagyományok még korunkban is zajos részvéttel fogadtatnának: úgy véljük, mindent elmondtunk, ha a' költőt a' nemzetek' Krisztus' előtti korára útasítjuk. Milly tárgybőség van Mózes' hagyományi után az istennel 's angyalokkal társalkodott zsidó nép' korszakaiban, az egyiptusiak, indusok, chinaiak' 's mellyekről fájdalom! olly keveset tudunk, saját nemzetünk' előszázadaiban, a' Krisztus' születése 's apostolok' korában!

Ha pedig, mi inkább ajánlatos, Krisztus utáni korból meríti tárgyát a' költő, 's olly nép' eseményeiből, mellyben már a' tiszta vallás kiábrándulásra ébresztette a' babonás elméket: akkor, minthogy a' költeményébe férczelt szellemekkel voltairei sz. Lajosokkal 's tassoi angyalokkal 's ördögökkel magát minden józan aestheticus előtt nevetségessé tenné, hagyjon ki minden tündéres teremtményeket, 's igyekezzék meséjét úgy szerkeszteni, hogy a' mese szerkezeténél fogva már magában foglalja a' nagyszerűség' csodás magvait, mellyek az örök sors' keze által fokonként az eposi csomó' fejlődésével, természeti tüeményekből, ritka eseményekből, kalandos találkozá-

sokból 's mellyekre drámák' 's regényekben elég példa van, egymástól rég elszakadt barátok, szerelmesek, gyermekek és szülék' meglepő egymásra ismeréséből; az örök titku istenségnek, vallásnak, szerelemnek, nemzeti elemnek, szabadságnak, elnyomatásnak a' még mindig kitanúlhatlan emberi elmére 's lázas szenvedélyü szívrei különös behatásából virágozzanak föl. Hogy ezen dolgok' aesthetikai illesztése avatott kezekben szintolly nagyszerűsége fogja az epost emelhetni, 's az eredeti fenséghez még közelebb vihetendi, mint a' hihetlen gépek, mi úgy érezzük, egy vörösmartyi vagy jósikai teremő lélek pedig Napoleon forma tárgyon bizonyosan meg is fogná mutathatni.

Millyennek kell a' korszerü eposnak lennie?

Főnebb adók az eposnak értelmezését, elmondók a' komoly és víg epos közti jellemkülönbséget, most megjegyezve, hogy a' miket mondandunk, azok mind a' komoly, mind a' víg eposra egyiránt tartoznak, lássuk röviden az epos' képletét tárgy-, szerkezet- és előadási oldaláról.

Az epos' tárgya.

A' kitűnőleg úgy nevezett szellemi életben, melyet a' családi és polgári élet' viszonyai alkotnak, a' házas társakat, szüléket, gyermekeket, szolgát 's urat, alattvalókat és fejedelmet, barátokat, szerelmeket stb bizonyos érzemény, 's mindenkinek szemé-

lyes jellemével egygyé olvadó szeretet, hűség 's tisztelet fő érzeménye lelkesíti, fűzi egymáshoz, sugározza keresztül. Ezen fő érzemény, az emberi szabad akaratból kifejlő érdekek, célok és szenvedelmek' kielégítése, eléérése' kívánatából ugyanazon személyben is több ellen- és mellékérzeményekre ágazik, különződik el. Már ezen elkülönített érzeményei a' kebelnek azok, mellyek az írónak vagy művésznak anyagot nyújtanak. Azon érdekek, célok, szenvedelmek, mellyek után a' lélek sóvárog, a' cselekvénynyel, mellyet ezeknek a' kebel' érzeményeivel viszonya eredményez, szolgálnak tárgyúl a' költőnek. Az epos' tárgya tehát egy vagy több személyek' magas érdekei, céljai, szenvedelmei, cselekvényének története, 's az epos' hivatása e' történetet viszonyaival együtt olly terjedelemben állítani elő, hogy abban a' népnek és kornak szokásai, nézetei stb is szemlélet elé jöjenek. Hogy ezt költő elérhesse, mindenek előtt megkivántatik, hogy

1) Válassza 's ismerje ki jól a' nemzetet és kort, mellyben előadandó története létre jött. A' helyzet, mellyben a' nemzet és kor kitűnőleg érdekel, fog az eposnak alapja lenni. Hogy a' hősi és lovagi kor, mint egyéb ágára a' költészetnek, úgy az eposra nézve is a' kimívelt political kornál termékenyebb, alap' tekintetéből, az, ha a' szabadságnak 's törvényeknek a' nemzetéltre befolyásából nem fejtegetjük is, Homeros, Ariosto, Cervantes, Shakespeare' hősi és lovagi korszerű műveinek a' mai kor' drámáival 's eposaivali összehasonlításából, mi ugyan most ránk nem tartozik, egy tekintetre is látható. Ha mára a' kiszemelt

korban és nemzetben kész alapja van költőnek, melyre a' tárgyúl választott és szellemi viszonyokból 's ezekkel összebonyolódott külkörülményekből alkotott ideát leteheti, fő dolog

2) A' jellem' mozgalmainak eleven és elkülönözött festése, más szóval az alapon támadó, fejlődő és végződő idea' cselekvényének vagy történetének az abban urkodó érzeményekkel, szenvedélyekkel, minők az irigység, féltékenység, harag, gyűlölség, ravaszság, szerelem, testvéri, szülői, baráti, hazaszeretet stb, életmeleg előadása. Van-e költőnek hivatása a' művészetre: a' költeményében fölvelt idea' jellemzése, a' jellemalakítás legcsalhatlanabbúl kimutatja. A' jellemalkotásban költő az elevenségen, életmelegségen kívül, melly az egymástól különböző érzelmek' egy személylyé elevenítésében áll, 's melyre mint Homeros, mint Shakespeare, igazán születni kell, figyeljen költő a' sokoldalúságra és következetességre. Mi a' sokoldalúságot illeti, ebben a' hős' fő szenvedélyén kívül, az ő jellemével egygyé forrt mellékérzeményeket is elő kell tüntetni, hogy kitessék, mikép a' hős fő szenvedélyén kívül különböző viszonyokban 's más más személyekkel érintődésében nem mindig ugyanazon egy kiemelt érzemény' indításából cselekszik; így mindig nagyobb érdeket gerjeszt bennünk, 's a' költemény' végeig még mindig hagy rajta valami meglepőt várnunk. A' következetességet illetőleg tartsa meg Horatius' ezen intését:

„ Audes
 Personam formare, servetur ad imum
 Qualis ab incepto processerit et sibi constet.“

azaz: a' tárgyúl választott ideát a' személyek' jellemzésének kezdete-, fejlődése-'s kimenetelekor, 's a' szenvedélyt a' mellékérzeményekkel együtt, mint tűzpon-
tot tartsa szemei előtt; ha eltéveszti: akkor oleum et operam perdidit, mind a' jellemek' mind a' költemény' érdeme tönkre jut. Ha költő a' jellemeket is szerencsésen egygyé tudta olvasztani a' hős' fő érzeményével, 's képes azokat különítve is végig fejteni költeményében, hátra van még, hogy

3) Költeménye' cselekvényének történetét, melly az ideának a' külvilággali egybeolvadásából származott, egy rövid mesébe, bizonyos csomóba gombolyítsa össze. Ezen mesén már három ponthoz fogja kötni figyelmét, kezdet-, bonyolódás- és kifejelethez. A' kezdetet illetőleg utasítjuk költőt Horatius' e' soraira:

„Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri
Nec gemino bellum Troianum orditur ab ovo
Semper ad eventum festinat et in medias res
Non secus ac notas auditorem rapit: et quae
Desperat tractata nitescere posse relinquit.“

Homeros' Iliasa' meséje kezdődik Achilles és Agamemnon' czivódásán, végződik Hector' eltemettetésén, miből, ha ugyan Iliast mint ekkorig legtökélyesebb epost példányúl tűzhetjük, látnivaló, hogy a' költemény' meséjének nem ott kell kezdődnie, 's nem ott kell végződnie, hol a' történet kezdődik és végződik; mert ha úgy volna a' dolog, akkor Ilias legalább is az arany almán kezdődne 's Troia' bevételén végződne.

A' bonyolódás vagy csomó származik azon összeütközésből, melyet a' véletlenül összejött körülmények és szellemi érdekek 's viszonyok okoznak. Ha költő azt akarja, hogy eposa egyszerű meséjü legyen: akkor az összeütközésnek kevesebb érdekek- 's viszonyokból kell származnia. Áz illyen mese' szövése 's feloldása, az igaz, könnyü; de nem is olly meglepő. Ha pedig nagy mértékben akar várakozást 's meglepetést gerjeszteni, mit a' jól bonyolított meséjü költeménynyel érhetni el: akkor minél több 's egymástól elkülönítebb érdekeket, viszonyokat kell érintkezésbe hoznia. Hogy aztán az illy csomó' szövésére világos ítélőtehetség kívántatik, 's hogy feloldása, ha ugyan az megnyugtató, kielégítő kíván lenni, a' mi itt fő cél, nem mindennapi ügyességet igényel, mondanunk fölösleges. Fő dolog még a' bonyolításnál, hogy, ha költő minden kis csomójából meséjének egy egy meglepő érdeket kíván támasztani az olvasóban, a' csomók ne azon renddel oldassanak föl, mellyel köttettek, hanem a' legutoljára kötött csomó legelőbb, és így tovább; a' legelőbb kötött legutoljára.

Szükség itt megemlítenünk azon aprós mellékmeséket, mellyek a' fő mesével kapcsolatban vannak ugyan, de csak olly kapcsolatban, hogy velök 's nélkülök az epos' fő meséjének épsége mindig egyenlő, azonban ügyes beszövés által az epost érdekessé teszik. Ezek *episodok*nak neveztetnek. Illy episodokúl költő mindig olly mellék meséket vegyen föl, mellyek a' fő mese' történetével összefüggésben vannak; azokat a' fő mesével ne erőltetve, hanem könnyü természetesség-

gel fűzze össze; hosszúra se terjeszsze, nehogy a' fő mese' világossága velök beárnyékkoltassék, 's azt lehessen észrevenni, hogy maga a' fő mese nem a' szerencsések közé tartozván episodokkal kívánja költő annak gyöngeségeit eltakarni, mi ha így történik, a' hosszú eposról nem foghatunk egyebet mondani Horatius' e' sorainál:

„Inceptis gravibus . . . et magna professis
Purpureus late, qui splendeat, unus et alter
Adsuitur pannus.“

A' kifejletnek szükségeskép kielégítőnek, megnyugtatónak kell lenni, 's ha valahol, itt elmulhatlanul megkivántatik, hogy végén csattanjon az ostor. Ha mindazon akadályok, nehézségek, mellyek a' hős' szándékának kimenetelét majd gátolták, majd sietteték, elhárítottak: akkor a' kifejlet kielégítő; 's ha az idea' külső körülmények, szellemi viszonyok által megzavart harmoniája helyre áll: akkor a' kifejlet megnyugtató. Szerencsés legyen-e azonban a' kimenetel vagy szerencsétlen, elérje-e az epos' hőse ohajtását, vagy elbukjék az akadályokkal küzdés' végződésével: azt a' hős' jellemének 's az idea' mivoltának természete határozza el.

Az epos' szerkezete.

Kevés az, mit az epos' szerkezetéről mondhatunk. Azt ugyanis, mi itt legnagyobb helyet igényelne, tudniillik a' korszerűséget, értekezésünk' kezdetén

érthető rövidséggel elmondtuk, itt tehát csak a' szerkezeti arányt és egyezséget találjuk még különösen említésre méltónak.

Szerkezeti arálynak nevezzük mi a' költemény' meséje és története közti viszonyt. Ezen viszonyt költő úgy fogja eltalálni, ha a' költemény' meséjét a' történet' körülményeivel a' lehető legjobban együvé forrasztja, úgy hogy az alapúl szolgáló történetet ne emészsze föl a' rajta működő mese, 's megfordítva, a' történet' sokszerű eseményei ne nyeljék el az igen egyszerű mesét. Mint minden egyéb eposi kellékekre, úgy a' szerkezeti arányra nézve is legtökéletesebb példány az Ilias.

Mind a' komoly, mind a' víg epost könyvekre, énekekre szokás osztani; ha kisebb a' költemény: 4, 5, ha nagyobb: 10, 12, 24 könyvre vagy éneke; melly felosztásnál azon kívül, hogy az idea' érdekessége meg ne szakadjon, főleg arra kell ügyelni, hogy minden ének magában egy bevégzett kis egészet képezzen, mikép drámákban a' felvonások.

Az epos' egysége áll a' költő által fölvetett egy idea' fejlődésének, az ezen idea körül szövődő viszonyok', körülmények', kor és népszellem' visszatükrözése, episodok' kialakítása, 's a' cselekvény' helyzete' szabályos leírásának ugyanazon helyen 's időben történő előadásávali egységében. Ezt nem nagy feladat költőnek eltalálni, ha cselekvényének meséjét avatott kézzel bonyolítja és fejti, 's ha a' szerkezeti arányra különös figyelmet fordít.

Az epos' előadása.

Az epos' előadására megkívántatik, hogy költő gazdag ismeretében legyen a' nyelvnek, mellyen eposát előadni akarja. Szükség, hogy a' szónoklatot ép' úgy, mint a' költészetet egyformán studiuma' tárgyává tette legyen, mielőtt magát epos-írásra határizná. Hogy erre szerfölötti szüksége van a' legnagyobb talentumnak is, tagadhatlan. Előadásbeli hiányt a' szerkezet' tökéletessége soha sem képes kipótolni, ellenben, hogy tárgyi és szerkezeti hibákat méltóságos előadás rendesen feledtet velünk, világosan tanúsítja Vörösmarty' eposainak meddő tárgya, mellyet az ő kedves előadása a' legművészibb tökélyre emel. A' szónoki tehetség' szükségessége érdekében példányúl tűzzük ki költőnek Klopstock' Messiása' IV. és Homeros' Iliása' IX-ik énekét, mint amabban úgy ez utóbbiban bámulja a' világos rövidséget, 's itt különösen az éles elmét Odüsseüs' beszédében, pathost, energiát Achilleüszében, szívreható melegséget az öreg Phönixében, Nestoréban. Olvassa meg továbbá Tasso' Jerusaleme' II. és IV-dik énekeit, amabban Alet' beszédét 's erre Goffredo' fenségesen egyszerű feleletét, emebben Armidának a' keresztyén táborban tartott beszédét, végre Vörösmarty' Zalán' Futása' IV. énekében Árpád' e' beszédét:

„Rendületlen atyák! melly szó lehet a' ki fölérje
Bajnoki lelketeket“ stb.

és a' többi energiával, méltósággal teljes beszédet; igyekezzék sajátjává tenni az ezekben előmlő világosságot, fenséget és melegséget, melly Vörös-

marty' írmódorát mindenek fölött annyira jellemzi, szorosán ügyelve a' személy' korára 's rangjára, ki-nek szájába beszédet ad.

A' tárgyak' pl. valamelly személy, ruha vagy tá-jék' leírásában a' rövidség és terjedtség közt álló vi-lágosságra törekedjék, fő szabályúl tartva, hogy míg az egyik tárgyat rajzolgatja, addig a' másikról egészen el ne feledkezzék, nehogy így egyik a' másik' világos-ságát elhomályosítsa. A' leírásra példa lehet Achilleüs' pajzsának leírása Ilias' XVIII. énekében.

A' Virgil- és Voltaire-nél előforduló 's énekekre nyuló elbeszéléseket, mennyire csak lehet, kerülje; azok ha hosszasak: mint a' regényben 's drámában úgy az eposban is unalmasak, a' mese' kerekdedségét, 's egy-ségét elrontják, a' cselekvény' fejlődését kézzelfog-hatólag gátolják.

Az epos' kezdetén Musát hívjon-e segítségül, vagy valamelly elmélkedésen kezdje meg a' nagy munkát: ez a' költő' tetszésétől függ. Kezdetre nézve is milly eredetiek kedves Vörösmartynk' eposai!

A' személyek' szájába adandó beszédekbe 's álta-lánosan akárhova szurjon-e imitt amott elmés erkölcsi mondatokat vagy ne: az ismét nem lényeges dolog.

Általánfogva az epos' hangja legyen komoly és méltóságos, kifejezése a' tárgynak mivoltához képest válogatott, de mégis együgyű és természetes.

Az aesthetikai érzelmek közül, mellyeket ideák szülnek ugyan, de előadás tesz felfoghatókká, megki-vántatnak egy korszerű eposban főleg e' következők: elevenség, tűz, erő, különféleség, merészség, kegy,

kellem, együgyűség, nagyság, tréfa, borzasztó, kecsegtető, váratlan, csodálatos, gúnyos, fenséges, ünnepi, nemesség, naivság, szeszélyesség, nagyelkedés stb. Például hozhatnánk ide Achilleüs, Hector, Andromache, Turnus, Goffredo, Tancred, Clorinda, Árpád, Ete, Hajna 's több efféle jellemeket; de úgy hiszszük, költőnek, ki ezeket teljes szépségökben akarja fölfogni, önmagának czélszerűbb az Iliasban, Aeneisben, Megszabadított Jeruzsálemben, Zafán' Futásában kellő gonddal széttekinteni, minthogy néhány idézett sorokból az említett jellemek különben sem fogának érthetők lehetni. Azonban a' széptan' eszméit fejtegetni itt nem is feladatunk; különféle nyelven írt eposok' hosszabb leírásával pedig olvasót untatni írói szerénységgel nélkül meg nem eshetnék.

Az epos' nyelve mindennemű költői figurát megszenved nemcsak, sőt némelyek' különösen sajátjai is. Illyenek pl. az epithetonok, ezek egyéb nevek mellett szép ha változnak, de személy-neveknél szüntelen ugyanazonságuk ép' olly ékességet szül pl. Homerosnál: ποδας οχυς vagy ποδαρχης Achilleüs, πολυμητις Odüsseüs, γλαυκωπις Athene stb. Vörösmartynál: párduczos Árpád, deli Hajna stb.; továbbá emphasis, harmonia, interrogatio, apostrophe, exclamatio, 's mikkel Homeros annyira bővelkedik 's mikben mindig fő dolog a' természetesség, a' comparatiók, repetitio, descriptio, ellipsis, praeteritio, gradatio, hyperbole, personificatio, metaphora stb.

Hogy' állunk mi epos' dolgában?

E' kérdés körül késedelmeznünk nem tartozik ugyan szorosán a' kitűzött feladat' körébe, 's találkoz-
nak, meglehet, kik helyenkivülinek is fogják e' két zár-
cíkkekét tartani; de mi az eddig mondottak' kiegé-
szítése' tekintetéből már följosítva érezvén magun-
kat többet is mondhatni valamivel, mint a' mennyit
a' pályakérdés' határa igényel: bátorkodunk szokott
rövidséggel részrehajlatlanúl erre is megfelelni.

Meglehetősen utánozta a' hősköltemény-írást a'
hajnoklantos Zrínyi Miklós, későbben Gyöngyösi és
Horváth Ádám nem olly szerencsével. De ezeknek epo-
sai még a' magyar nyelv' mostoha korszakaiban iratván,
mint több oldalról írói készületlenséget tanusítók csak
zsengéknek tekintendők. Maga Zrínyi Miklós Sziget'
Ostroma' előszavában szerényen így nyilatkozik:
„Én sem Homerushoz, sem Virgiliushoz nem hason-
lítom pennámat, de avval öelöttök kérkedhetem, hogy
az én professiom avagy mesterségem nem a' poezis,
hanem nagyobb 's' jobb országunk' szolgálatjára an-
nál; a' mit irtam, mulatságért irtam, semmi jutalmat
nem várok érette; önekik más gondjuk nem volt,
nekem ez legutolsó volt; irtam a' mint tudtam, no-
ha némelly helyen jobban is tudtam volna, ha több
munkámat nem szántam volna vesztegetni. Vagyon fo-
gyatkozás verseimben, de vagyon mind a' holdban,
mind a' napban stb. Fabulákkal kevertem az historiát,
de úgy tanultam mind Homerustól, mind Virgilius-

tól*). Török, horvát, deák szókat kevertem verséimbe, mert szebbnek is gondoltam úgy, osztán szegény a' magyar nyelv, az ki historiát ír, elhiszi szómat. "E' nyilatkozatából a' nemes grófnak egész 15 énekes historiáját megítélheti a' kegyes olvasó. Gyöngyösi, Horváth Ádám, már mind újabbak, de igazán szólva műveik még mind csak tinódiféle kronikák.

A' magyar irodalom' fölébredésekor minden író fordítások foglaltak el, Bessenyei S., Rajnis, Baróti Szabó Dávid, Kovács József, Péczely, Vályi Nagy, Kazinczy megkisértették az Elveszett Paradicsomot, Aeneist, Henriast, Iliast, Ossian' énekeit stb több izbeli fordításokkal, de ezeket honi termékeink közé nem számíthatva, csak nyelvünk' művelése' hathatós eszközeinek kell tekintenünk.

A' folyó század' elejéről pár víg epost birunk Csokonai Vitéztől, a' Dorottyát és Békaegérharczot, mindegyiket közölök költői lélek és éles humor folyja át. A' Békaegérharcz' ideája ugyan Homerosé; de az előadás, felosztás, költői népszerű nyelv, valamint egy részről ebben a' sajátítás' vétkével kibékít, úgy másfelül a' Dorottya, mint igen kor- és népjellemző eredeti víg epos, mind a' mellett is, hogy teljes folytatkozásokkal 's Pope' Hajfürjtjét és Boileau' Lutrin-ját csak meg sem közelíti aesthesis' tekintetében, míg valaki szeszélyes íróink közül tökélyesebbel nem gazdagítja irodalmunkat, egyetlen fog maradni.

*) Mi úgy látjuk, inkább Tassotól.

A' nemzetünkre nézve annyi üdvöst szülő 1825. esztendő hozza napfényre minden előtte 's eddig utánna termett honi eposok' koronáját, koszorús Vörösmartynk' Zalán' Futása című hőskölteményét. Itt helyén volna e' remek művet szorosán az aesthetis' szabályaira vonva, kimutatni eredeti tökélyeit, és meglehet, kedvezőbb szakában az érett férfikornak, megkisértendjük azt; most önparányiságunk' érzetében, mig kellőleg előadhatnók a' mit érzünk 's értünk a' fiatal lélek' ezen óriás termékéről, csak édes csodálásában vagyunk képesek gyönyörködni.

Egymás után még azon évtizedben követték Zalán' Futását, a' vele egykoru Augsburgi ütközet Czuczortól, eleven költői szépségekkel dús költemény; Bontond, Aradi Gyűlés ugyancsak Czuczortól, Árpád Horvát Endrétől: de ezek már nem olly eleven költői lélekkel, 's kevesebb eredetiséggel iratván, aesthesis' tekintetében a' testre kicsiny, de lélekre igen is nagy Cserhalmot sem közelíthetik meg. 1830 óta az epos' mind-egyik ága parlagon hever.

Költészetünk' jövődjöje.

Ki szépirodalmunk' 1830-tóli előhaladását figyelemmel kísérte, annak nem lesz szükség' hosszasan előadnunk, mikép az epos' kora' lejártával irodalmunkban főleg a' lyra kezd szerepelni. 'S csodálatos, Kisfaludy Károly' haláláig, mig az eposok' társaságában zengett, a' lyra sokkal lelkesebb, édesebb, meghatóbb volt, mint mikor 1830-n túl társai' köréből ki-

szakasztva magára hagyatott. A' két Kisfaludy, Kölcsey, Bajza, Berzsenyi, Vörösmarty 1830-ig olly tökélyre emelték azt, minőre újabb lyricusaink közül, kik mostanában annyira szaporodnak, egyetlen egy sem fogja emelhetni. E' vakmerőnek látszó állításra természetesen minden olvasó' ajkán e' kérdés törik fel: de ugyan miért nem? talán az említett költők minden lehető érzelmet kileheltek már dalaikba, 's kimerítettek minden nyelvzsépséget, melly a' lyrának olly elmulhatlan, olly kizárólagos kelléke? talán ők voltak az utolérhetlen Pindaros és Horatius, hogy a' dús reményű fiatal költők őutánok csak hír- 's nevetlen versfaragók? Midőn e' kérdésre felelünk: akkor egyszersmind költészetünk jövőjének meddősége iránt is tisztába hozzuk a' dolgot.

Nem csak költőinknek, de minden fiatalabb tudósainknak általános hibája a' felületesség. Ebből származik az, hogy korunkban olly kevés az alapos képzültségű, világos ismeretű, józan gondolkozású fiatal író. Ez fogja költészetünk' jövőjét hova hamarébb megbuktatni. Tudnék nevezni fiatal költőt, ki grammaticai iskoláit alig végezvén, odahagyta, mellőzte a' felsőbb tudományok' tanulását 's egyenesen a' költészetre adta magát. Több sikerült népdalaiból 's divatlapokban elszórt verseiből szerfeletti könnyűség, eredeti népiesség tűnik elő, de annál kevesebb eszélyesség, annál kevesebb aesthesis. Milly veszteség a' fiatal lélekre sajátjává nem tehetni a' philosophiát, történettant, természeti tudományokat, a' régi 's újabb kor' classicusait. 'S jelenleg hányan vannak if-

jaink között ilyenek! Ki tudja: a' tudományos készütség' hiánya, a' tanulni nem szeretés miatt melyikben vesztiük el közölők szerencsés bajnokát annyira szegény drámairodalmunknak?

Ha ez így megy tovább is; ha elébb igyekszünk írókká lenni, mint az írói pályára kellőleg elkészültünk volna; ha íróink is csak úgy teremnek, mint színpadi egyéneink stb, bizony bizony mondom: úgy a' magyar költészet' arany kora már elvirágzott; úgy ne számoljunk több Vörösmartyra, több Jósikára; zárjuk be a' nemzeti színházat, mert számunkra mint eddig nem volt, úgy ezután se fog teremni drámaíró, vagy bámuljuk abban, ha úgy tetszik, tovább is a' kanásztánczot, aljas vaudevilleket 's mi mást még, azt csak a' jó isten tudja! A' helyett, hogy tanúlagosan megbírálnók 's íróját figyelmeztetnők, halmozzuk el dicséretekkel a' legközelebb megjelent versfüzért, írjunk hosszú ajánlást a' sajtó alatt levő novel-lák' pompás kiadásáról, hogy amaz annál hamarabb elkeljen, ez pedig minél több előfizetőt hódítson, 's mivel eredeti regényeket írni nem tudunk, fordítsuk a' német író urak' és asszonyságok' regényeit, hogy bámulja a' magyar olvasó szegény tehetségünket. Így aztán rövid nap olly gazdag lesz a' magyar irodalom, de olly gazdag, hogy két-, sőt háromszor annyi lesz a' sületlen eredeti, hatszor annyi a' még sületlenebb, angol után németből kifordított magyar munka, mint a' kegyes vevő, 's még kegyesebb magyar olvasó. Mert szerencsájökre (?) a' magyar munkák csak Magyarországon olvastatnak. 'S ha ez így történendik,

a' mint már történik is, nem hazugúl jóslunk, midőn azt mondjuk, hogy a' legeggyenesebb úton fényes délbén fog elakadni literaturai gyors szekerünk' kereke; 's találkozik-e sötét estig ember, ki erős lesz azt megindítani: azt megint csak a' jó isten tudja!